

ATLASUL SOCIAL AL ROMÂNIEI : OBIECTIVE, METODE ȘI TIPURI DE REZULTATE (I)

Ce este un „Atlas social”? (ATS)

În sens strict, un atlas social este o colecție de hărți reprezentând diferite componente ale vieții sociale în profil teritorial, pe localități sau zone.

Aceasta este însă o definiție în care accentul se pune numai pe forma de prezentare a rezultatelor unei abordări științifice.

Care este însă conținutul abordării?

Sintetic s-ar putea spune că analizele de tip atlas aplicate vieții sociale sînt caracterizate prin orientarea preponderentă a cunoașterii spre :

- DESCRIERE în opoziție cu explicarea,
- COMPONENTELE DURABILE, de mare stabilitate ale vieții sociale,
- DIVERSITATE, diferențiere a vieții sociale,
- IDENTITATEA TERITORIALĂ a vieții sociale,
- ANSAMBLUL sau întregul social.

În termenii distincțiilor respective, *ATS este o descriere a vieții sociale ca întreg, sub aspectele ei durabile, esențiale în profil teritorial.*

Din ansamblul de aspecte sau elemente definitorii pentru viața socială trebuie selectate cele care, pe de o parte, au o variație teritorială iar, pe de altă parte, sînt relativ stabile. Din modul specific în care se combină aceste valori la nivelul diferitelor unități teritoriale decurge identitatea socială a unităților teritoriale. Rezultă, deci că analizele ATS urmăresc definirea identității sociale a unităților teritoriale.

Operația este departe de a fi simplă pentru că obiectivele abordării ATS trebuie realizate în confruntare cu un domeniu al existenței caracterizat prin instabilitate și complexitate. Identitățile teritoriale sînt departe de a fi clar structurate, „granițele sociale” sînt, de cele mai multe ori, difuze.

Întrebările de relevanță imediată pentru cel care își propune realizarea unui atlas social sînt, deci, următoarele :

— *cum și ce variabile sociale să fie selectate* pentru o descriere a vieții sociale în profil teritorial?

— *cum să fie combinate sau intersectate* aceste variabile și la nivelul căror unități teritoriale pentru a genera profiluri sociale specifice ca identitate teritorială?

— *cum pot fi obținute datele* necesare pentru a realiza atlasul social?

Simpla definiție a conținutului abordării ATS este suficientă prin ea însăși pentru a releva gradul de complexitate și dificultate al îndeplinirii ei.

De ce un „Atlas Social al României” (ATSR) ?

Din simplul motiv că o societate în criză, în schimbare rapidă este normal să-și caute prin toate mijloacele de care dispune, nucleele de reorganizare, de generare a unei noi stabilități. Și este normal să își caute astfel de puncte de sprijin și cu ajutorul sociologiei în general, al abordărilor de tip ATS în particular.

În mișcarea actuală a organismului social românesc, o direcție cu multiple implicații este cea a **DEZVOLTĂRII ECONOMIEI LOCALE** și, în corelare cu aceasta, de **REAFIRMARE A IDENTITĂȚILOR SOCIO-TERITORIALE**. În cadrul acestei mișcări, atlasul social al țării poate funcționa ca un instrument util pentru recuștigarea conștiinței de sine a societății românești în dimensiunea ei teritorială.

ATS va trebui să funcționeze ca un instrument complex de generare și difuzare a informației sociale relevante pentru problemele și particularitățile vieții sociale pe localități și zone și rețele de localități. Organisme guvernamentale și locale, cercetători și practicieni vor putea beneficia de rezultatele unei astfel de analize.

În esență ATS este un produs de concepție menit să funcționeze ca o **MATRICE DE GENERARE, PRELUCRARE și DIFUZARE** a informației sociale relevante în profil teritorial.

Dificultățile de realizare a unui astfel de atlas sînt considerabile. Covârșitoare par să fie cele practice, de culegere și prelucrare a datelor. Costul informației sociale crește rapid, și afirmația este evident întemeiată dacă ar fi să ne gândim numai la costul realizării unor sondaje reprezentative la nivel național.

În genere, producerea unor informații sociale valide în contextul unei societăți sărace, puternic marcată de dezorganizare, este deosebit de dificilă și costisitoare. Și totuși, un astfel de cost trebuie acceptat, credem, pentru că difuzarea unor informații corecte asupra stării sistemului social este vitală pentru reînnoșirea organismului social.

Desigur, Atlasul Social al României nu poate fi opera unui colectiv de cercetare restrîns, în decursul a 3—4 ani de zile. Acesta trebuie pornit sau, mai exact spus, reluat, dintr-un punct. În esență scontăm, pe un „efect al bulgărelui de zăpadă : odată pornit, prin rezultatele și provocările sale ATS va antrena, sperăm, colaborarea altor colective de specialiști.

De la o astfel de premisă a pornit, în 1991, Centrul de Sociologie Urbană și Regională în momentul relansării proiectului ATSR în baza comenzii de cercetare asigurate prin Departamentul de Urbanism și Amenajare a Teritoriului.

În acest context al menționării problemelor practice al realizării ATSR, notăm și o a doua categorie de motive care au dus la adoptarea proiectului respectiv. Nu numai că, așa cum am argumentat deja, există o nevoie socială reală careia îi poate răspunde lucrarea. În plus, credem că există posibilitățile metodologice de a răspunde problemelor de cercetare implicate.

Deocamdată, în această secvență introductivă, ne limităm la a spune că principalele instrumente pe care scontăm în realizarea ATSR sînt : construcția teoretică a „modelului spațial al vieții sociale” (un loc

central în această construcție ocupându-l tipologia grupurilor sociale și perspectivelor de abordare a acestora); eșantionarea; pachetele de programe complexe de prelucrare automată a datelor.

Tradiția „Atlasului Social” — suport și provocare

Școala de sociologie inițiată de profesorul Dimitrie Gusti a avut ca obiectiv major realizarea sociologiei națiunii. În această perspectivă „Atlasul Sociologic” a fost considerat ca un instrument esențial de organizare și prezentare pe „hărți sociale” a informației sociale: „a cunoaște țara este cel mai bun mijloc de a o servi. Știința naturii este știința patriei. Ne trebuie o enciclopedie a satelor și a orașelor. Ne trebuie harta sociologică a României” (Dimitrie Gusti, *Opere*, vol. I, Texte stabilite, comentarii, note de Ovidiu Bădina și Octavian Neamțu, Edit. Academiei, București, 1969, p. 334).

Și o uriașă muncă de concepție, alegere și prelucrare de date a fost subsumată acestui obiectiv. Au fost experimentate, rînd pe rînd, diferite variante metodologice de cercetare: monografiile totale, monografiile sumare, cercetări pe „sate pilot”, „pe plăși model”, pe zone. Pe măsura conștientizării dificultăților unei cercetări sat cu sat, localitate cu localitate s-a trecut la metode tot mai simple, apte să selecteze informația esențială.

Enciclopedia României, operă fundamentală a spiritualității științifice românești, a crescut din solul aceleiași concepții despre necesitatea cunoașterii integrale a vieții poporului român.

Dictatura de tip stalinist a adus cu ea, între multe alte tragedii, și pe aceea a decimării fizice a unei întregi elite intelectuale românești, elită în cadrul căreia sociologia și-a avut o deplină reprezentare prin personalități precum Dimitrie Gusti, Anton Golopenția și Mircea Vulcănescu.

Proiectul Atlasului Social al României a fost oprit odată cu distrugerea întregii mișcări sociologice românești.

Chiar în condițiile grele ale anilor '60 și '70, proiectul unei analize socio-teritoriale cuprinzătoare a țării persistă: cercetarea zonală este adoptată ca perspectivă privilegiată. Brașovul, Slatina și Vasluiul sînt alese de către Catedra de Sociologie a Universității din București ca puncte urbane strategice pentru a pătrunde în lumea socială a unor zone aflate în contexte economice locale diferite. Prezența profesorului Henri H'. Stahl în cadrul Catedrei de Sociologie a constituit, fără îndoială, un factor important în susținerea științifică a acestor cercetări — atît cît puteau fi făcute aceste susțineri în condițiile respective.

În 1977 este desființată secția de Sociologie a Universității din București. Analiza regională a problemelor sociale este continuată de grupuri de cercetători la scară relativ redusă.

Abordările la nivel național sînt evasi-inexistente în anii '70 și '80. O excepție notabilă — Laboratorul de Sociologie al I.P.C.T. — actualul Centru de Sociologie Urbană și Regională. Din multiple motive, aria tematică a acestui grup de cercetare aplicativă se deplasa tot mai mult de la locuință la locuire, la așezarea umană, la sistemul de așezări umane.

„Marea tradiție” românească a analizelor sociologice regionale este fără îndoială, cea construită de Școala Gusti-Stahl. De la aceasta trebuie pornit și vom porni: cu bucurie de a găsi un punct de sprijin, important

în propria noastră cultură, dar și fără sub- sau supraevaluări care nu ar face altceva decât să reducă eficiența propriului nostru demers, fără a neglija construcțiile alternative apărute între timp.

Unități și categorii de variabile ale analizei

Pentru un atlas social *grupul este unitatea de analiză principală.*

Dintre multiplele clasificări ale grupurilor sociale o reținem ca fundamentală pe cea care distinge între :

A. Familii și gospodării (microgrup de producție și consum) ;

B. Grupurile de muncă sau de producție (altele decât gospodăria familială) ;

C. Grupuri de comunicare directă fără o identitate spațială precisă — rude, prieteni etc. — cu funcționalitate multiplă (intrajutorare, socializare etc.) ;

D. Grupuri de status constituite în funcție de vîrstă, sex, etnie, religie, apartenență politică etc. Definitiv în acest ultim caz este poziția comună sau similară a unor indivizi în spațiul social. Din acest motiv, ei pot avea fie caracteristicile unui agregat statistic de unități similare, fie pe cel al unui grup efectiv integrat prin structuri de comunicare ;

E. Grupuri de contiguitate teritorială — vecinătate, zonă în cadrul localității, localitate, grup de localități.

Asupra acestor tipuri de grupuri pot fi desfășurate perspective de analiză structurală sau acțional-temporală. În seria perspectivelor structurale (schema 1) pot fi distinse :

- perspectivă socială — mărimea grupului
— compoziția grupului în funcție de alte criterii decât cele de constituire
— relațiile de grup
- perspectivă spațială — locul specific în care grupul desfășoară activitatea
- perspectivă culturală — valori și norme specifice
— asociații voluntare sau organizații care structurează activitatea de grup

Este evident că cele trei perspective menționate — socială, spațială și culturală — nu epuizează informația posibilă asupra unui grup social. Pentru a-l înțelege pe deplin, acesta trebuie să fie caracterizat și sub aspect temporal și acțional : ce funcții are grupul, ce nevoi proprii sau străine satisface, ce schimbări de tip „eveniment” suportă membrii săi, ce schimbări sau procese parcurge grupul în ansamblu, ce tipuri de evaluări se dezvoltă în grup ?

În schema nr. 2 este prezentată sintetic această tipologie a perspectivelor acțional-temporale ale grupului.

În perspectivă „evenimentială” — comportamentele sînt considerate ca evenimente, ca apariții în care contează numai schimbarea de la o stare la alta. În acest sens, nașterile, decesele, căsătoriile, divorțurile, reușita sau eșecul școlar, pensionarea, emigrarea, imigrarea, schimbarea locuinței, etc. sînt evenimente.

Schema 1

Tipuri de unități de analiză pentru ATSR și perspective structurale de abordare a acestora

Tipuri de grupuri	Perspectivă de analiză structurală a grupurilor				
	Socială			Spațială	Culturală
	Mărime grupe	Compozi- ție	Relații inter și intragru- pale		
1. familie și gospodărie	×	<ul style="list-style-type: none"> ● generații ● nuclee ● roluri 	×	<ul style="list-style-type: none"> ● locuință ● proprietate funciară a gospodăriei 	<ul style="list-style-type: none"> ● cultura rolurilor ● cultura ciclului de viață familial
2. grupuri de muncă (diferite de gospodărie)	×	<ul style="list-style-type: none"> ● profesională ● de calificare ● alte criterii 	×		×
3. alte tipuri de grupuri sociale de comunicare directă, nonspațiale (rude, prieteni, delinvenți etc.).	×	×	×	×	
4. grupuri de status (vîrstă, sex, instrucție, etnie, religie, apartenență politică etc.).	×	×	×	×	<ul style="list-style-type: none"> ● organizații și asociații specifice ● cultură politică, religioasă, sanitară etc.).
5. grupuri de contiguitate teritorială	×	×	×	<ul style="list-style-type: none"> ● vecinătate ● zone în localitate ● localitate grup de localități 	<ul style="list-style-type: none"> ● cultură comunitară

Prin agregarea lor în clase de evenimente de același tip se constituie fenomenele sociale sau sociodemografice. Totalitatea evenimentelor de căsătorie, spre exemplu, pentru o perioadă dată, raportate la o anumită categorie de populație (delimitată teritorial sau social) definește fenomenul de nupțialitate pentru acea populație.

Din totalitatea evenimentelor sociale — în sensul de „evenimente produse cu o condiționare socială” — cele mai importante pentru identi-

Schema 2

Tipuri de unități de analiză pentru ATSR și perspective temporal-acționale de abordare a acestora

Grupuri	Perspective de analiză acțional-temporală			
	funcțională	evenimențială	procesuală	evaluativă
1. familie/gospodărie	<ul style="list-style-type: none"> ● producție ● consum ● socializare ● reproducție 	<ul style="list-style-type: none"> ● nupțialitate ● divorțialitate ● fertilitate 	● ciclul de viață familială	● satisfacție familială și locativă
2. de muncă (diferite de gospodărie)	<ul style="list-style-type: none"> ● producție 	<ul style="list-style-type: none"> ● mobilitate profesională ● intrare în viața activă-pensionare 	×	● satisfacție în muncă
3. de comunicare directă, nonspațiale	<ul style="list-style-type: none"> ● intrajutorare ● socializare ● consum ● presiune de grup ● alte 	● intrare-ieșire din grup	×	×
4. de status (vîrstă, sex, instrucție, etnie, etc.)	×	<ul style="list-style-type: none"> ● mortalitate generală și infantilă ● morbiditate ● reușită-eșec școlar ● delinvență etc. 	×	×
5. de contiguitate teritorială	×	● migrație	×	<ul style="list-style-type: none"> ● satisfacție comunitară ● scala problemelor comunitare

tatea socioteritorială sînt cele ale *ciclului de viață familială* — nașteri/decese, căsătorii/divorțuri, intrări/ieșiri în raport cu viața activă etc.

Variațiile teritoriale ale orientărilor valorice dominante sînt, se pare, strîns legate de diferențierea grupurilor sub aspectul compoziției lor sociale și al fenomenelor asociate cu ciclul de viață familială.

Ipoteza metodologică de bază a ATSR susține că profilul socio-cultural al unităților teritoriale este dat, în principal de : compoziția socială a populației din acel teritoriu ; fenomenele asociate cu etapele ciclului de viață familială ; cultura modului de realizare a evenimentelor ciclului de viață familial și a structurii grupale a populației din teritoriul respectiv.

Perspectiva funcțională este o specificare a celei procesuale considerând comportamentele umane în înlănțuirea lor spre realizarea unui scop (producția economică în gospodărie, construcția, repararea sau demolarea unei locuințe etc.).

Informația despre viața socială a României în profil teritorial ar putea fi ordonată deci, aplicând cele 9 perspective de abordare asupra celor 5 tipuri de grupuri sociale (schema 3).

Schema

Principalele categorii analitice ale elaborării Atlasului Social al României

Perspectivă de abordare a grupurilor	familie și gospodărie	de muncă	de comunicare directă, nespațiale	de status	de contiguitate teritorială
STRUCTURA SOCIALĂ :					
1. mărime grup					
2. compoziție socială					
3. relații sociale					
4. spațială					
5. culturală					
AȚIONAL-TEMPORALĂ					
6. funcțională					
7. evenimentială					
8. procesuală					
9. evaluativă					

Dintre cele 5 tipuri de grupuri sociale le reținem pe cele de contiguitate teritorială ca fiind de maximă importanță pentru scopurile atlasului. În consecință, fiecare tip de grup din această clasă va putea funcționa ca *nivel de analiză* pentru ATSR.

Principalele tipuri de unități teritoriale care vor fi folosite pentru analiză :

	urban	rural	total
localitate	*	*	
judet	*	*	*
arie socio-culturală	*	*	*
regiune istorică	*	*	*

Nivelul regiune istorică este cel mai general. Și cu el vom porni desfășurarea analizării datelor din această etapă.

Deși fără îndoială relevante, regiunile istorice sînt totuși foarte eterogene în interior. Din acest motiv am construit grupări mai omogene de județe desemnate aici ca *arii socio-culturale*.

Atît pentru arii socio-culturale cît și pentru regiuni vor fi întreprinse analize pe total unitate de referință, pe rețea urbană și pe rețea rurală, pe localități în cadrul respectivei unități.

Analizele la nivel de localitate vor fi realizate pe măsură ce se conturează profilul socio-cultural al regiunilor și ariilor și pe măsură ce vor fi disponibilizate noi resurse de cercetare.

Cele $9 \times 5 = 45$ celule din Schema 3 indică tot atâtea perspective de abordare posibile în realizarea ATSR. În funcție de ipotezele de cercetare menționate și de resursele disponibile vom favoriza deocamdată perspectivele : spațială, culturală, evenimentială, evaluativă și grupările : familie, gospodărie ; de status.

Construcția și utilizarea fișierelor de date

ATSR va opera atât cu fișiere proprii, cât și cu fișiere create în cadrul altor cercetări, relevante însă pentru problematica pe care o urmărește.

În funcție de sursa de proveniență vor fi folosite date culese prin :

- sondaje pe eșantioane reprezentative la nivel național, având ca unitate de culegere a datelor fie individul, fie instituțiile locale ;
- statisticile curente ale Comisiei Naționale de Statistică ;
- monografiile de localități sau zone selectate astfel încât să fie tipice pentru situația ariilor socio-culturale pe care le-am construit.

În luna septembrie a anului 1991 a fost realizat un sondaj la nivel național, pe un eșantion reprezentativ de 1 500 persoane. Pentru construirea eșantionului s-a folosit o schemă de selecție probabilistă tristadială. În primul studiu a fost clasificată populația țării în funcție de apartenența la una dintre cele 11 arii culturale generate prin analize cluster și la unul dintre cele 6 tipuri de localități : orașe mici (cu mai puțin de 30 mii locuitori), orașe mijlocii (cu 30—100 mii locuitori) orașe mari (cu peste 100 mii locuitori), comune situate în județe în care mortalitatea infantilă în rural este mare (peste 34‰), medie (23—34‰) sau mică (sub 23‰).

Volumul total al eșantionului — 1 500 persoane a fost distribuit pe „straturi” sau clase de localități corespunzătoare celor 11 arii $\times$ 6 tipuri. În funcție de resursele de cercetare disponibile s-a acceptat ca subeșantionul minim pe strat să fie de 20 persoane. Au rezultat 70 de localități ca „puncte de eșantionare”. Selecția acestor localități s-a făcut aleatoriu din listele de localități întocmite pentru fiecare clasă sau strat al eșantionului.

În stadiul 2 al selecției au fost alese câte două circumscripții electorale la nivelul fiecărei localități, una fiind centrală iar cealaltă periferică, în termeni definiți de către localnici.

La nivelul fiecărei circumscripții reținute, au fost selecționate persoanele necesare prin selecție aleatorie din listele electorale (stadiul 3).

Culegerea datelor a fost realizată de către specialiștii Centrului de Sociologie Urbană și Regională. În conformitate cu schema metodologică a lucrării, chestionarul a inclus baterii de întrebări referitoare la :

- situația socio-demografică a gospodăriei ;
- mobilitate spațială și socială, efectivă și potențială ;
- familie și vecinătate : orientări valorice, comportamente ;
- locuință și gospodărie : situație, evaluare, aspirații ;
- percepția problemelor comunitare ;
- orientări valorice de tip modern-tradițional în domeniile : religios, politic, economic ;

- încredere în diferite tipuri de instituții ;
- consum cultural ;
- autopercepția statusului social ;
- satisfacție individuală, familială și comunitară.

Analiza datelor obținute din acest sondaj va fi făcută în detaliu în decursul etapei de cercetare 1992. În măsura resurselor disponibile, în 1992 continuă culegerea datelor necesare pentru ATSR la nivel zonal, constituind echipe interdisciplinare. Orice ofertă de colaborare pentru cercetările zonale ale ATSR este așteptată cu interes de către Centrul de Sociologie Urbană și Regională. O ilustrare a tipurilor de rezultate obținute în baza anchetei prin chestionar va fi făcută în continuare.

Gravitatea problemelor locale — o ilustrare a abordării ATS

Problemele comunităților locale sînt percepute ca avînd grade diferite de gravitate de la o zonă la alta. Locurile de muncă, locuințele, alimentația, poluarea sau infrastrucțurile sînt astfel de domenii în raport cu care se structurează conștiința publică a unor probleme sociale.

Desigur, evaluările făcute de către populație nu sînt o „măsură obiectivă” a gravității problemelor. Aceste evaluări sînt totuși foarte importante atunci cînd sînt considerate comparativ — pentru domenii diferite sau pentru zone diferite. Instituțiile sau asociațiile care pot interveni în soluționarea problemelor locale trebuie să considere ca informații de intrare nu numai definițiile problemelor în formularea dată de către specialiști ci și pe cele exprimate nemijlocit de către populație. „Cît de grave credeți că sînt, în localitatea dumneavoastră, problemele legate de...”. La întrebări de acest tip persoanele anchetate au răspuns atît în funcție de intensitatea tensiunii sociale structurate în jurul domeniului menționat prin întrebare (locuințe, poluare, creșe, grădinițe etc.) cît și de nivelul de aspirații pe care îl au în legătură cu acel aspect al vieții.

Regiunea istorică este o unitate teritorială în raport cu care ne putem aștepta să înregistrăm variații semnificative ale percepției sociale a problemelor comunitare. Unități teritoriale mai omogene, pe care le-am denumit arii socio culturale, pot fi, de asemenea, semnificative în acest sens. (Pentru scopurile specifice ale ATSR au fost delimitate 11 arii socio culturale care segmentează sau intersectează regiunile istorice. Pentru fundamentarea acestei clasificări a județelor pe arii a fost folosită pe larg experimentarea cu diferite variante de analiză cluster).

În tabelul 1 este prezentat procentul persoanelor care, în cadrul zonei indicate pe linie, susțin opinia că problema de referință (de pe coloana tabelului) este gravă. Cu un x sînt marcate situațiile în care „gravitatea percepută” de către populație este semnificativ mai intensă decît în restul zonelor țării. Pe baza datelor din tabelul 1 pot fi formulate următoarele ipoteze asupra conștiinței zonale referitoare la problemele sociale :

- zonele cu maximă intensitate în percepția unor probleme comunitare sînt București, ceea ce am numit „Aria Sud—Estică” formată din județele Ialomița, Călărași, Brăila, Tulcea, Constanța și Moldova. Acestea sînt zone cu situație problematică generalizată la majoritatea domeniilor analizate.

• în cadrul Moldovei se diferențiază clar profilul problematic al județelor Galați și Iași în raport cu cel al județelor Botoșani și Vaslui. Primele două constituie un gen de nucleu industrial-urban al regiunii, iar ultimele două au, în bună măsură, statutul de „periferie”. În nucleul industrial-urban sînt predominant conștientizate problemele asociate cu asigurarea alimentației, infracțiunile de orice tip și numărul de școli, creșe și grădinițe disponibile. Periferia rural-agrară a regiunii este dominată de o populație cu un nivel de instrucție mai redus și, corespunzător, de un nivel mediu al aspirațiilor mai coborît. În consecință, conștiința socială zonală a problemelor sociale este mai puțin structurată decît în zonele centrale ale regiunii.

• la nivelul Ariei Sud—Estice, formată din Ialomița, Călărași, Tulcea, Brăila și Constanța se diferențiază net profilul problematic al primelor patru județe față de cel al județului Constanța. Conștiința socială zonală a unor situații problematice locale este mult mai puternică în primele patru județe menționate decît în ultimul. O astfel de demarcație rămîne subiect de verificare pentru cercetări ulterioare. În acest caz, diferențierea profilului problematic în cadrul ariei sîntem înclinați să o punem nu atît pe seama diferenței de nivel de aspirații. Pare să fie vorba în principal de probleme efectiv mai grave în Ialomița, Călărași, Tulcea și Brăila decît în Constanța.

• pe total eșantion, indiferent de zonă, înregistrăm următoarea ierarhie a gravității problemelor sociale în conștiința populației (cu cît indicele în paranteze are o valoare mai mare cu atît problema respectivă este considerată mai gravă de către populație) :

1. locuri de muncă (2,78)
2. asigurarea alimentației (2,78)
3. infracțiuni, delinvență (2,56)
4. locuințele (2,50)
5. transportul în comun (2,47)
6. serviciile medicale (2,41)
7. posibilitățile de petrecere a timpului liber (2,24)
8. poluarea (2,10)
9. școli, creșe, grădinițe (2,08)

Cea mai relevantă unitate de analiză

Construirea unui atlas social al țării pune nu numai probleme legate de selectarea domeniilor de analiză. Dificilă este și decizia în legătură cu alegerea unităților de analiză. Desigur, optim ar fi ca pentru toate aspectele care interesează să dispunem de informații la nivelul tuturor localităților țării. Pentru aceasta, însă, ar trebui un volum imens de resurse. Soluția de principiu este cea de folosire a mai multor unități de analiză — localități, județe, arii socio culturale, regiuni istorice etc. Care este cea mai relevantă unitate de analiză pentru atlasul social ?

Analizele pe care le-am întreprins pînă în prezent susțin concluzia că *pentru probleme sau domenii diferite există tipuri diferite de unități teritoriale de maximă relevanță*. O unitate teritorială este cu atît mai rele-

vantă din punct de vedere metodologic cu cit, pentru domeniul de referință dat, duce la înregistrarea unei mai mari diferențieri teritoriale.

Care este, din acest punct de vedere, raportul între regiunile istorice și ariile socioculturale? Să considerăm mai întâi domeniul evaluării calității locuințelor. Evaluarea globală a locuinței, ca răspuns la întrebarea „cît de mulțumit sînteți de locuința în care stați?” diferă semnificativ atît în raport cu aria socioculturală cît și cu regiunea istorică. Niciuna dintre cele două tipuri de unități teritoriale nu diferențiază însă mai mult decît alta respectivele evaluări (concluzie bazată pe rezultate ale analizei de variantă, coeficienți beta). Evaluările parțiale ale locuințelor — sub aspectul mărimii, dependențelor, protecției fonice, protecției termice, par-tiului, costurilor de întreținere, siguranței etc. — variază mai mult în raport cu aria socioculturală decît cu regiunea istorică. Calitatea socială a locuințelor, modul în care acestea satisfac nevoile de locuire ale populației, este asociată, deci, în mai mare măsură cu aria socioculturală decît cu regiunea istorică.

În baza acestui tip de analiză formulăm în continuare concluziile provizorii asupra situațiilor în care una dintre cele două unități teritoriale diferențiază mai mult decît cealaltă (concluzii care au ca punct de pornire rezultatele analizei de variantă unidimensională). Cu (+) am notat situația în care unitatea teritorială de referință diferențiază mai mult, cu (—) tipul care diferențiază mai puțin iar cu (=) capacitatea relativ egală de diferențiere.

Domeniul de referință	Tipul de unitate teritorială de analiză	
	regiune istorică	arie socioculturală
× calitatea socială a locuinței	—	+
× conștiința zonală a problemelor sociale	=	=
× orientări politice	—	+
× valori moral-familiale	—	+
× orientări economice	=	=
× încredere în instituții	—	=
× mișcarea naturală a populației	—	+
× nupțialitate și divorțialitate	—	+

Comportamentele demografice, moral-familiale și politice par să fie asociate mai mult cu aria socioculturală decît cu regiunea istorică.

Analiza demografică pe care am întreprins-o comparativ pe regiuni istorice, arii socioculturale și medii rezidențiale (urban sau rural) susține din plin concluzia că SATELE SÎNT MAI DIFERENȚIATE DECÎT ORAȘELE din punct de vedere demografic, și, implicit, sub aspect cultu-

Tabelul 1

Ponderea persoanelor care consideră că în localitate „sînt grave probleme legate de...”

Regiune	loc de muncă	locuințe	transport comun	alimentație	poluare	servicii medicale	școli creșe grădinițe	infracțiuni	posibilități de timp liber
Moldova	× 71,3	× 56,0	× 54,7	× 78,3	27,0	× 51,7	× 39,3	× 66,0	34,0
Muntenia	66,0	38,3	47,5	× 69,1	21,6	40,4	12,1	45,4	× 47,9
Transilvania	53,9	23,9	20,0	38,9	× 41,1	22,2	13,9	15,0	21,7
Oltenia	× 76,7	56,7	× 56,7	× 73,3	× 43,3	26,7	20,0	× 78,3	20,0
Banat	55,0	33,8	51,3	37,5	27,5	37,5	8,8	36,3	35,0
Crișana-M	60,7	59,0	45,0	52,0	30,0	35,7	19,7	37,7	36,3
Dobrogea	× 54,3	37,9	35,7	56,4	× 99,3	36,4	22,9	49,3	29,3
București	× 81,9	× 82,7	× 62,2	× 70,9	× 64,6	× 69,3	× 40,9	× 91,3	× 36,2
Arie socio-culturală									
Sud-Est	× 76,1	× 59,3	× 61,4	× 75,0	× 43,6	46,4	× 21,4	60,7	32,1
Central-Sud	5,6	17,5	11,3	31,9	18,8	26,3	15,6	28,1	35,6
Sud-Carp.	× 72,0	28,0	33,5	64,3	× 37,9	25,3	7,7	23,1	× 37,4
G-S HD	63,3	50,0	71,7	50,0	56,7	46,7	26,7	36,7	26,7
TM AD	61,3	42,5	37,5	48,8	11,3	41,3	10,0	52,5	32,5
GV JIG MS SJ	6,5	× 58,7	43,0	42,1	22,3	28,1	11,6	28,1	31,4
GJ BH SM	47,5	46,7	38,3	51,7	19,2	32,5	21,7	58,3	40,0
AB MM BN	50,0	17,5	35,0	52,5	25,0	43,8	33,8	25,0	35,0
BV SB	66,1	47,5	45,8	× 69,5	20,3	32,2	11,9	39,0	37,3

Notă: Aria Sud-Estică — Ialemița, Călărași, Brăila, Tulcea, Constanța.

Aria Central-Sudică — Giurgiu, Teleorman, Olt, Dolj, Mehedinți.

Aria Sud-Carpatică — Dîmbovița, Prahova, Argeș, Vâlcea, Gorj

București și Moldova sînt considerate atît ca arii culturale cît și ca regiuni.

Pentru o fundamentare a împărțirii țării pe arii culturale, D. Sandu „Ariile culturale ale României”, în „Sociologie Românească”, 3—4, 1990.

ral. Aceasta a fost dealtfel una dintre ipotezele de bază pe care le-am folosit în construirea ariilor socioculturale, ipoteză neinfirmată ulterior de analizele întreprinse.

Determinarea unității de analiză de maximă relevanță pentru un anumit domeniu este utilă în fundamentarea opțiunilor pentru modul de culegere și interpretare a datelor referitoare la acel domeniu. Aprofundarea analizei în această direcție rămîne unul dintre obiectivele pe care și le-a asumat proiectul de cercetare al ATSR.

DUMITRU SANDU